

НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС: ВІД РОЗБАЛАНСОВАНOSTI ДО ЦІЛІСНОСТІ НА ОСНОВІ АКМЕОЛОГІЧНОГО АЛГОРИТМУ

У статті розглядаються актуальні проблеми навчально-виховного процесу, які пропонується вирішувати на основі акмеологічного алгоритму, що може бути реалізований за певних умов. Одна з основних — підвищення престижності освітянської праці, авторитету та професіоналізму педагога, який потребує постійної суспільної і матеріальної підтримки. Наголошується на особливому значенні виховання молоді, яке нині має автономний, безсистемний характер і не відіграє у розбудові демократичного процесу випереджувальної ролі через стрімке зростання негативних явищ у молодіжному середовищі. Водночас, попри численні декларації, освіта в Україні впродовж останніх десятиліть не належить до сфери державних пріоритетів, тож важливим також є подолання «освітнього песимізму», здійснення необхідних реформ у соціальній політиці та освіті, відродження системи соціальних ліфтів – механізмів, які б сприяли підвищенню соціально-економічного статусу освіти й кар'єрному зростанню молоді незалежно від положення та достатку батьків, а з урахуванням насамперед здібностей, природного потенціалу молодих людей. Потрібно залучати молодь до загальнолюдських цінностей, культури, традицій, істотно структурно перебудовувати зміст, технології навчання і виховання на основі акмеологічної стратегії.

Ключові слова: сучасна система освіти, виховання професіоналізм, акмеологічний алгоритм, ідеологічні орієнтири, спеціалізація та універсалізація освіти синергетичний підхід, креативні технології.

В статье рассматриваются актуальные проблемы учебно-воспитательного процесса. Их предлагается решать на основе акмеологического алгоритма, который может быть реализован при определенных условиях. Одно из основных – повышение престижности педагогического труда, авторитета и профессионализма педагога, который нуждается в постоянной общественной и материальной поддержке. Делается акцент на особом значении воспитания молодежи, которое сегодня имеет автономный, бессистемный характер и не играет в развитии демократического процесса опережающей роли из-за стремительно возрастающих негативных явлений в молодежной среде. В то же время, несмотря на многочисленные декларации, образование в Украине на протяжении последних десятилетий не относится к сфере государственных приоритетов, поэтому важным также является преодоление «образовательного пессимизма», осуществление необходимых реформ в социальной политике и образовании, возрождение системы социальных лифтов – механизмов, которые бы способствовали повышению

социально-экономического статуса образования и карьерному росту молодежи независимо от положения и достатка родителей, а с учетом, прежде всего, способностей, природного потенциала молодых людей. Необходимо привлекать молодежь к общечеловеческим ценностям, культуре, традициям, существенно структурно перестраивать содержание, технологии обучения и воспитания на основе акмеологической стратегии.

Ключевые слова: *современная система образования, воспитание, профессионализм, акмеологический алгоритм, идеологические ориентиры, специализация и универсализация образования, синергетический подход, креативные технологии.*

The problems of educational and upbringing process are considered; these problems are proposed to be resolved on the basis of acmeological algorithm that can be implemented in full under certain conditions. One of the conditions lies in increasing the prestige of pedagogical work, the authority of the teacher who today has neither sufficient material nor social support; despite the numerous declarations, the education in Ukraine during the independence period did not belong and do not belong to the sphere of public priorities. The important aspect is overcoming the "educational pessimism", the implementation of necessary reforms into social policy and in education, reviving the system of social mobility mechanisms, allowing to raise the socio-economic status and guarantees the career growth depending not on the origin and wealth of the parents, but on the abilities and capacities of the young people; another important aspect is connected with the implementation of the structural rebuilding of the content, learning technologies and upbringing based on the strategy of acmeology.

Key words: *educational and upbringing process, modern system of education, acmeological algorithm, ideological orientation, specialization and universalization of educational process, synergetic approach, creative technology.*

Не потрібно бути серйозним аналітиком, щоб помітити трагізм того, що діється в сучасному молодіжному середовищі. Зростання відчуженості, байдужості, відчуття незатребуваності і покинутості, дисбалансу між конкурентоспроможністю і психологічним благополуччям особистості в суспільстві, тяжіння до мінімізації зусиль і максимальності «кайфу», тілесної насолоди і зручностей, здається, непокоїть сьогодні усіх. Й турбує не лише нас, в Україні. Ситуація не є кращою і в інших країнах, в тому числі зовні благополучних. Просто у нас усе це набуває потворніших форм, де фактично заблоковані канали вертикальної соціальної мобільності, а ЗМІ пропагують насилля, егоїзм і аморальність як соціальну норму, де зростає наркоманія, алкоголізм, дитяча і підліткова проституція, агресивність і жорстокість в молодіжному середовищі. Як зазначав чеський Президент В. Гавел, за «сталінської диктатури ми сиділи в клітках, нас випустили – і ми опинилися в джунглях». Й долаємо ми ці «джунглі» дивним чином. Усе, що не пов'язане з принципами володарювання (честь, професійна гідність, співчуття, дружба,

любов тощо) відводиться на задній план і позбавляється соціального й культурного престижу. Вузкий, примітивний прагматизм невпинно деформує світогляд, а уява про успішну трудову діяльність (не без допомоги сім'ї, новоспечених «коучів успіху», ЗМІ) зорієнтована на фантастичний спосіб життя скороспілих бізнесменів, політиків та зірок шоу-бізнесу. В результаті – скромні соціальні ролі вже нікого не влаштовують і вважаються долею невдах. Чи не тому ми стали свідками тотального непрофесіоналізму майже в усіх сферах суспільного життя. Й не просто непрофесіоналізму, а агресивного непрофесіоналізму!... Знання, ерудиція, професіоналізм, мудрість з легкістю компенсуються претензією на звання найукраїнського українця. Звідси, не дивно, що запліднені завченими майданними гаслами культмасовики керують сільським господарством, меліоратори – культурою, птушники проводять «стрімки» економічні реформи, історики розробляють психотропну зброю... Усе це «правильні українці» називають творінням високоінтелектуальної нації, перед якою повинні «схилитися в пошані Європа, світове співтовариство». Звісно пояснюється це багатьма причинами: і соціально-економічною кризою, і війною, і відсутністю чітко визначених ідеологічних орієнтирів, принципів та змісту моралі, які б сприяли консолідації народу України, розбудові правової держави і громадянського суспільства, і «свободою безвідповідальності» наших ЗМІ тощо. Кожна із них може стати предметом окремого аналізу. Але мене, в контексті означеної проблеми, займає інше – чи є у цьому доля вини нашої освіти, яка мала б спрямовувати людину на досягнення максимального розквіту духовних, інтелектуальних і фізичних можливостей?

Щоб відповісти на це питання, потрібно звернутись до реалій нашого освітянського життя. Згідно із Законом «Про вищу освіту» та «Національною доктриною розвитку освіти України в XXI столітті», Національною стратегією розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки тощо, освіта має орієнтуватись на особистість, бути демократичною, конкурентоспроможною в світовому освітньому просторі. Ґрунтуючись на ідеї національного державотворення, вона має бути зосередженою на ствердженні національних інтересів, здійснюватись протягом життя, відповідати інтересам особистості і суспільства. Стратегічно – бездоганно. Як свідчать міжнародні експерти, вітчизняна освітянська стратегія відповідає вимогам часу, сучасним і перспективним європейським і світовим освітнім стандартам і тенденціям їх розвитку. Здавалось би, за умови її реалізації ми не мали б зустрічатися з тими негативними явищами, які турбують сьогодні кожного із нас. Але, незважаючи на це, жива практика навчально-виховного процесу залишається незмінною. Виховання в ньому має автономний, безсистемний характер. Воно не відіграє у розбудові демократичного процесу випереджувальну роль, не запобігає соціальній деградації і диференціації та не сприяє самоорганізації й особистій ініціативності і, водночас, відповідальності молодих людей. «Сучасна система освіти, – не без підстав констатують автори «Білої книги національної освіти України, – не забезпечує навичок життя у громадянському суспільстві, що передбачає ідентифікацію із певною

спільнотою, зацікавлену громадську участь, внесок кожного у суспільне благо»¹. А якщо «...теорія і практика виховання не дають відповіді на питання, як жити гідно й успішно, – резонно робиться авторами висновок, – вони стають непотрібними, а суспільство втрачає свої гуманістичні функції, перестає бути засобом і живильним середовищем для духовного і морального розвитку особистості»².

Звісно, коли йдеться про виховання ініціативної, відповідальної та успішної людини, то воно має здійснюватись усіма соціальними інститутами – сім'єю, освітніми закладами різних рівнів, громадськими організаціями, засобами масової інформації, церквою тощо. Але чи не основну скрипку в цьому «ансамблі» відіграє освіта. З давніх часів відомо, що освіта – це не просто ретрансляція знань, а складний процес передачі суспільством підростаючому поколінню соціального досвіду з метою підготовки до його активної участі в суспільному житті. В українській етнопедagogіці «виховати» означає уберегти дитину від зла, а «виховання» тлумачиться як процес оборони від зла протягом усього життя. Навчання і освіта, здобуті знання виступають засобами виховання і самовиховання, тобто виховання є їх внутрішньою сутністю. «Навчання, – пояснював В. О. Сухомлинський, – це лише одна із пелюсток тієї квітки, що називають вихованням у широкому розумінні цього поняття...»³.

Але освіта – це система знань, умінь і навичок, тобто – результат навчання. Тому досвід в освіті виступає як гармонійна єдність знань та вмінь, а у вихованні він тлумачиться значно ширше, об'єднує знання і вміння, зовнішні й внутрішні фактори, переживання суб'єктом самого себе, певних станів, свого самопочуття, відчуття, збагачення і пропускання через власний досвід загальних понять, явищ і процесів. Іншими словами, освіта – це складний процес синергії виховання і навчання, який нерозривно пов'язаний, принаймні, з трьома сферами духовної культури: пізнавальною, аксіологічно-регулятивною та художньою. Однак при першому наближенні до змісту нашої освіти неважко помітити, що будується він, переважно, на основі лише однієї із цих сфер – *пізнавальної*, а ще точніше – на основі її спеціалізованої складової – науки.

Сучасна освіта практично залишається в міцних обіймах логоцентричної класичної моделі, яка ефективно задовольняла потреби капіталістичного виробництва. Але сьогодні це вже «інша», по суті, деформована класична модель. Адже у свій «зірковий час» класична модель була нерозривно пов'язана з релігійним вихованням, яке передбачало формування відповідного світогляду та ціннісно-моральних і правових регуляторів, що в комплексі визначали життєву компетентність людини. Довгий час ця модель дійсно забезпечувала гармонію навчання і виховання. Але вже на початку ХХ століття науково-технічна революція обумовила

¹ Біла книга національної освіти України / Т. Ф. Алексеєнко, В. М. Аніщенко, Г. О. Баля (та ін.); за заг. ред. акад. В. Г. Кременя; НАПН України. – К. : Інформ. системи, 2010. – С. 40.

² Там само. – С. 40–41.

³ Сухомлинський В. О. Школа радості // Вибр. тв.: У 5 т. – Т. 3. – К., 1977. – С. 13.

лавиноподібне зростання обсягу наукових знань, їх спеціалізацію і швидке «старіння». В результаті підвищилась роль прикладних наук та їх орієнтація на потреби виробництва. Ці процеси радикально вплинули на зміст освіти. Різко збільшилась кількість навчальних предметів, що відтворювали зміст тих чи інших наук. Спроби втиснути їх у навчальні плани спричинили необхідність перерозподілу годин між предметами, що нерідко здійснювалось за рахунок скорочення предметів гуманітарного циклу, а відповідно – і зменшення виховного потенціалу змісту освіти. Якийсь час, незважаючи на ці процеси, вектори навчання і виховання у вітчизняній освіті «утримувались паралельними» за рахунок жорстко регламентованої системи комуністичного виховання, а з втратою цілісності ідеології і ціннісної визначеності в суспільстві вони почали «розбігатись». До того ж, подальше перенасичення навчальних програм і підручників новими науковими досягненнями різко збільшило в змісті освіти обсяги вузькоспеціалізованих знань. Пов'язані з обмеженими сферами й видами діяльності, вони нерідко швидко втрачали цінність і виявлялися непотрібними ні в житті, ні в професійній діяльності більшості учнів або студентів вже після закінчення навчання, залишаючись мертвим баластом.

Намагання осучаснити зміст освіти за рахунок вузькоспеціалізованих знань обумовило хронічне відставання цього змісту від розвитку життя і науки, оскільки такі знання виявлялися застарілими ще до закінчення школи або університету. Відсутність орієнтації на цілісне бачення науки, її внутрішньої архітекtonіки і світоглядного потенціалу спричинило продукування, за виразом Едгара Морена, не конструювання «добре облаштованої голови», а голови, наповненої численними знаннями, яка не володіє «загальною здатністю ставити і вирішувати проблеми» і не вміє оперувати «принципами організації і синтезу знань»¹. Звісно, на цій основі неможливе когнітивне мистецтво пізнання – мистецтво думати глобально, для того щоб вирішувати локальні проблеми. Звідси – безліч знань-поглядів, замкнених на індивіда, на його суб'єктивність, на його «правду». В суспільстві, за словами Платона, розпочала переважати не «філо-софічність», а «філо-доксичність», зовсім не виступаючи як «неправда», «нісенітниця», а лише як своя «правда»... «Істини» тут не доводяться, а просто технічно подаються у вигляді повідомлень, приписів, рецептів, які латентно скеровують людину, як потрібно виконувати ті чи інші завдання².

Зрозуміло, що цей процес, збіднюючи світоглядну складову освіти, не міг не вплинути певним чином на виховну складову навчального процесу. Парадоксально, але така безоглядна орієнтація на сцієнтизацію змісту насправді була і залишається дуже далекою від прогресування науковості. Технократичні підходи, що характеризуються відсутністю цілісного бачення науки та її внутрішньої архітекtonіки, не дають змоги не лише узагальненого розуміння людиною світу і себе у ньому, але й вміння певним чином

¹ Morin E. La tete bien faite. Repenser la reforme Reformer la pensee. Paris. Editions du Senil, 1999. – P. 23.

² Див.: Ищенко Ю. А. Главные приоритеты и проблемы гуманитарного образования в Украине // Наукові і освітянські методології і практики. – Київ : ЦГО НАН України. – 2007. – С. 16.

упорядковувати й свідомо гармонізувати свої взаємовідносини з природою та іншими людьми, займати відповідну життєву позицію.

Як відомо, в науці жодна спеціалізація неможлива без універсалізації, і навпаки. А це означає, що зміст освіти має відображати різні предметні галузі сучасної науки, включаючи природничі науки та науки про людину і суспільство. Але реалізувати це слід не шляхом екстенсивного розвитку змісту освіти, а на основі міждисциплінарних форм систематизації знань. Будь-яка вузькоспеціалізована підготовка не може бути ефективною, якщо вона не узгоджується з підготовкою загальноосвітньою. Абсолютизація ролі спеціалізації неминуче призводить до перетворення людини лише на якусь функцію, простий засіб, інструмент її здійснення і, навпаки, абсолютизація універсалізації веде до вироблення в людини верхоглядства, дилетантизму, депрофесіоналізації. Органічне поєднання спеціалізації та універсалізації освіти вимагає виокремлення у її змісті таких елементів або форм, які є універсальними, загальнообов'язковими (тобто необхідними у всіх видах життєдіяльності і за будь-яких умов), і таких, що мають лише вузькофункціональне призначення, тобто необхідні лише в якомусь окремому виді діяльності. Якщо перші з них складають «ядро» освіти, є її базовим компонентом, то другі можуть змінюватись, постійно оновлюватись залежно від майбутньої професії, регіональних особливостей або профілю подальшого навчання.

Але світоглядно-акмеологічно запліднений підхід до навчально-виховного процесу – лише одна сторона медалі, яка є, так би мовити, його загальним дискурсом. Головною причиною усіх проблем, пов'язаних з вихованням учнівської і студентської молоді, є розірваність навчального і виховного процесів. Паралельні раніше лінії освіченості та культурного розвитку сьогодні розбігаються, а навчання (в його нинішніх формах) далеко не завжди веде до вихованості й інтелігентності, як це було прийнято вважати в культурно-історичній школі Л. Виготського. Філософські основи навчально-виховного процесу, в якому донедавна панували принципи пріоритетності людини як особистості, свободи вибору цінностей, реалізації можливостей саморозвитку, незважаючи на красиві декларації теоретиків, поступово руйнуються. Навіть у контексті Болонського процесу розрив між навчанням і вихованням загрожує збільшуватися.

Разом з цим, як відомо, в педагогіці давно вважається постулатом, що в освіті панує єдиний навчально-виховний процес, а такі вузлові його поняття, як навчання і виховання, тісно пов'язані між собою. Звідси в живій педагогічній практиці ця «пов'язаність» отримує нерідко ще й таке звучання: виховання – одна із функцій навчання. Ми традиційно переконані: навчаючи, ми виховуємо, а решта – це функції сім'ї, класного керівника, куратора, церкви, різноманітних громадських організацій тощо. Подібні уявлення про цілісність навчально-виховного процесу є однією із причин «розбігання» ліній навчання і виховання підростаючого покоління. Чому? Тому що цілісність тут розуміється не як *глибока інтеграція*, а як *сумарна величина*.

Важливо пам'ятати, що навчання далеко не завжди виховує, але зробити його виховуючим можна, спираючись на синергетичний підхід до його організації.

Навчання і виховання хоча й взаємопов'язані, але відносно самостійні процеси. У зв'язку з цим, недостатньо чітка диференціація цих понять веде не лише до малопродуктивних дискусій, утопічних проектів виховної роботи, а й обумовлює зашореність педагогічної діяльності, знижує її ефективність. Важливо усвідомити, що навчання органічно пов'язане з обсягом тих необхідних для життя знань, вмінь і навичок, якими ми озброюємо підростаюче покоління в школі та університеті. Воно має справу із скінченими величинами. Я. А. Коменський порівнював навчання з годинниковим механізмом, який працює чітко й точно, тобто технологічно і одноманітно.

Але людський досвід вміщує, крім кінцевих знань, ще й систему безмежних знань, з якими має справу виховання. Особистість, яка виступає об'єктом виховання, має необмежену відкритість для встановлення довільних зв'язків з усім оточуючим її світом, що не замикається на освіті. Виховання пов'язане з розвитком цілісної особистості, з її самопізнанням, самовдосконаленням, самореалізацією, тобто з безмежністю. Адже розвиток особистості неможливо обмежити сталими, визначеними рамками.

Людина з дитинства – суб'єкт власного особистісного розвитку. Й суб'єктом цього процесу вона стає ще задовго до того, як піде до школи. Першим, хто ставить її в позицію суб'єкта, є сім'я. Здійснюється це через включення дитини в організовану життєдіяльність, відношення між людьми, з навколишнім середовищем, які стимулюють її включення в процес самопізнання і самореалізації. Продовжує цю естафету школа, система освіти. Але школа – це «замкнений», за своєю суттю, організм. Те, що є у ній відкритим, безмежним (особистість викладача, учня), усіляко обмежується програмами, стандартами, вимушеною дисципліною. Тобто, будь-який навчальний заклад є *об'єктивно лінійною системою*, достатньо жорсткою, яка регулюється зверху традиційним стилем управління. І, навпаки, виховання – *нелінійна*, певною мірою самоорганізована система. Вона виходить за межі навчального закладу, вміщує в свою структуру освоюване педагогами і учнями різнобарвне навколишнє середовище.

Таким чином, людина формується як особистість, як індивідуальність в цьому середовищі, відчуває на собі його постійний вплив, нерідко далеко не позитивний. У цьому середовищі багато негативних явищ, які привертають увагу і викликають допитливість. В цій ситуації виховна система навчального закладу вступає в конкуренцію з яскравим, різнобарвним середовищем з його пограничними моральними й «ультрасучасними» цінностями, де далеко не завжди вона перемагає. Метою виховної системи будь-якого навчального закладу, ґрунтуючись на виховному ресурсі навчального процесу, є завдання максимально доповнити його, розширити уявлення вихованців про навколишній світ, «окультуривши» його, допомогти їм через їх власний досвід сформувати позитивне ставлення до загальнолюдських цінностей, стати їх активними носіями. А зробити це

можливо лише одним шляхом – перетворити різнобарвний оточуючий простір (економічний, політичний, культурний, освітній тощо) на *виховний*, який може забезпечити синергію навчання і виховання. Для цього важливо визначити його найістотніші компоненти, їх зв'язки, вписати ці компоненти в структуру діяльності молоді, що зробить виховний простір важливим фактором її особистісного розвитку. Не випадково А. С. Макаренко в результаті своєї багатогранної виховної діяльності дійшов до висновку: «З усім складним світом навколишньої дійсності дитина входить у безкінечне число відносин, кожні з яких неодмінно розвиваються, переплітаються з іншими відносинами, ускладнюються фізичним і моральним зростанням самої дитини... Увесь цей «хаос» не піддається, начебто, ніякому обліку, проте він створює в кожен даний момент певні зміни в особистості дитини. Спрямувати цей розвиток і керувати ним – завдання вихователя...»¹. Отже, виховання розглядається великим педагогом як адекватне спеціально організоване відношення.

Розвиваючи погляди А. С. Макаренка, В. О. Сухомлинського, С. Т. Шацького та інших педагогів з їх ідеями «шкіл в середовищі», «шкіл в природі», визначальними в сучасній педагогіці виховання мають стати принципи розвитку системи різноманітних відносин молоді людини, які виникають у спеціально організованій діяльності та спілкуванні. Виховне середовище слід створювати, відпрацьовувати механізми включення молоді у «великий світ», робити цей світ з її допомогою змістовнішим, цікавішим та досконалішим. У вирішенні цього завдання можливий лише один підхід – синергетичний. Ігноруючи його, ми обов'язково скотимося до традиційних адміністративних методів управління (планування, організація, облік, контроль, звіти тощо), що обов'язково обумовить якщо не протестні настрої серед молоді, то формальне пристосування до запропонованої системи. В школі (в будь-якому навчальному закладі) можуть ефективно функціонувати і розвиватися виховні системи, в яких безпосередньо задіяний адміністративний ресурс. Керівні органи лише мають створити умови, сприятливі для формування виховного простору і його розвитку, доклавши зусиль для зміцнення матеріальної бази освітньо-виховного закладу, мобілізації зусиль ЗМІ у висвітленні позитивного досвіду, здійснення відповідної підготовки педагогічних кадрів для цієї діяльності тощо.

Виховна система навчального закладу має гармонійно поєднувати методи і форми організації навчання з визначеною ним концепцією виховання. Для цього важливо перетворити школяра (студента) з об'єкта в суб'єкт власного навчання і навчання інших. Адже відомо, що діти з раннього віку намагаються вчити інших (свої іграшки, тварин). Цю потребу в грі, потребу бачити себе «педагогом» важливо використовувати при організації групової діяльності як в навчальному процесі (робота в малих групах, креативні технології навчання, інтерактивні дискусії тощо), так і в різноманітних видах і формах позанавчальної роботи. Такий підхід дозволяє

---

¹ Макаренко А. С. Книга для родителей // Пед. соч.: В 8 т. – Т. 5. – М., 1984. – С. 14.

не лише ставити вихованця в позицію лідера, навчати лідерству та виявляти його природні інтереси і здібності, а й закласти фундамент мистецтва соціальної адаптації й самооцінки. Впровадження суб'єктно-вчинкової парадигми через систему навчального процесу, включеність в життя місцевих громад, розвиток молодіжних ініціатив, об'єднань, волонтерських рухів дає можливість не лише формувати інноваційну культуру молоді і виховувати її готовність до діяльності в умовах біфуркацій та невизначеності, а й формувати психологічну готовність до громадської участі, навичок життя у громадянському суспільстві.

Звісно, реалізація такого роду стратегії навчально-виховного процесу за умов соціально-економічних трансформацій суспільства нелегка справа. Становлення нових «ринкових» і духовно-моральних стереотипів в Україні асоціюється у молоді з відмовою від багатьох традиційних моральних цінностей та ідеалів. Цьому сприяє, з одного боку, те, що молодь значною мірою втратила сталий зв'язок з цінностями минулих поколінь і вимушена створювати нову систему цінностей, яка б відповідала сучасному стану розвитку українського суспільства, а з другого – тотальна пропаганда цінностей «легкості життя», масової культури «кайфу», які не лише знижують рівень національної чутливості, а й деформують культурну й моральну самосвідомість молоді. Не випадково в цій ситуації у навчально-виховній системі чи не найважливішу роль має відігравати педагог. Він має бути вихователем незалежно від того, яку дисципліну викладає і в якій науковій сфері працює. Педагог має демонструвати, що у мережевій формі синтезу нових знань суспільна ефективна діяльність починається з усвідомлення власних недоліків, продовжується усвідомленням своєї причетності до невирішених проблем і базується на довірі й повазі один до одного, об'єднанні сильних якостей інших членів творчого загалу і компенсуванні тим самим власних слабких сторін. Він має бути прикладом креативності, інтелігентності й професійної гідності. Сьогодні важливо навчити молоду людину не лише володіти загальною здібністю ставити і вирішувати проблеми, оперувати принципами організації, які дозволяли б «зв'язувати» знання та надавати їм смисл, а й перетворювати їх в *життєву мудрість*, яка б стала когнітивною експертизою усіх фундаментальних життєвих практик. Майстерно об'єднавши об'єктивний фактор (якість освіти і виховання) та суб'єктивний (талант, здібності людини), педагог здійснює процес «коучингу», сприяючи досягненню вершин професіоналізму й життєвого успіху («акме»).

Але акмеологічний алгоритм в навчально-виховному процесі може бути реалізованим сповна лише за певних умов:

а) підвищення престижності освітянської праці, авторитету педагога. Сьогодні він не має достатньої ні матеріальної, ні громадської підтримки. Попри численні декларації, освіта в Україні впродовж незалежності, на жаль, не належала (як і не належить сьогодні) до сфери державних пріоритетів;

б) подолання «освітнього песимізму», здійснення необхідних реформ у соціальній політиці та в освіті, вибудувавши, а точніше відродивши *систему*

соціальних ліфтів, тобто механізмів, які б дозволяли піднімати соціально-економічний статус і обумовлювали кар'єрне зростання залежно не від походження та багатства батьків, а від здібностей молодих людей¹;

в) здійснення структурної перебудови змісту, технології навчання і виховання на основі стратегії акмеології. Взявшись реформувати освіту, ми не з'ясували чи має вона «акмеологічний компас» і взялися рішуче рухатися зі світом. Створюється враження, що для нас рух – понад усе, мета – ніщо. Реформу перетворили в ідола, якому потрібно періодично приносити символічні жертви, залишивши гасло «рух вперед» без будь-якої уваги в площині практичного життя. В цьому коловороті іноді здається, що риторика реформаторів переслідує одну мету – показати сильному Заходу, що ми тут теж «не ликом шиті».

---

¹ Див. Саух П.Ю. Сучасна освіта : портрет без прикрас : монографія. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. – С. 52.